

Ost-Akademie w Lüneburgu jest instytucją powstałą w 1951 r. i koncentrującą się tak na zadaniach naukowych, jak i szkoleniowych dotyczących Europy Środkowej (byłej NRD) i Wschodniej. Poprzez kursy szkoleniowe, seminaria, konferencje itp. dąży do „rozszerzania wiedzy o porządku politycznym Niemiec oraz stwarzaniu możliwości do dyskusji na najbardziej sporne problemy z zakresu stosunków Niemiec z krajami wschodnioeuropejskimi, a dotyczącymi zarówno przeszłości, jak i współczesności”. *Ost-Akademie* od kilku lat prowadzi intensywną wymianę z wieloma instytucjami w Polsce, np. wraz z kuratorium poznańskim organizuje coroczne seminaria dla wielkopolskich nauczycieli historii i języka niemieckiego.

Przyjęta przez organizatorów koncepcja seminarium opierała się na stworzeniu maksymalnych możliwości dla dyskutowania nad wieloma nie znanymi im dotąd, a zarazem trudnymi problemami zarówno z dziejów i współczesności Niemiec, jak i stosunków polsko-niemieckich. Miało ono więc charakter szkoleniowy. Nacisk położono na niektóre aspekty politycznego i społecznego życia Niemiec, ustrój polityczny i administracyjny, system partyjny i parlamentarny. Omawiano szereg tematów dotyczących dziejów Niemiec, jak i stosunków polsko-niemieckich.

Studenci przedstawiali także swoje referaty, które dotyczyły albo przygotowanych przez nich prac magisterskich, albo tematów realizowanych w ramach Sekcji Niemcoznawczej. Wszystkie wystąpienia opracowane zostały w formie pisemnej i języku niemieckim. Wokół każdego tematu toczono ciekawe dyskusje. Program naukowy pobytu był bardzo napięty i zróżnicowany. Zajęcia rozpoczynały się o godzinie 9.00 i kończyły niekiedy późnym wieczorem. W ich ramach dwukrotnie wyznaczano studentom trudne zadania badawcze, które rozwiązywali w zasobnej w zbiory bibliotece. Praca ta miała charakter grupowy i wymagała podziału funkcji.

Poza tym odbyły się dwie wycieczki studyjne. Uczestnicy poznali pięknie zachowany Lüneburg i jego dzieje. Podczas drugiej, do Hamburga, zwiedzili bibliotekę uniwersytecką, *Landeszentrale für politische Bildung* oraz spotkali się z dyrektorem Seminarium Historycznego Uniwersytetu w Hamburgu, prof. Arnoldem Sywottek.

Warto nadmienić również, że cenną była formuła integracji studentów z różnych szkół wyższych, którzy nie tylko wymieniali doświadczenia, ale także dochodzili do przekonania, że nie zawsze konieczna jest rywalizacja, lecz współpraca przy realizacji określonego zadania. Pragnąłbym podkreślić, iż *Ost-Akademie* stworzyła podczas całego spotkania niezwykle miłą atmosferę.

W przyszłości podobnego typu konferencje mają odbywać się w *Ost-Akademie* cyklicznie. Sekcja Niemcoznawcza planuje włączyć do współpracy także inne uniwersytety (m.in. z Gdańska, Wrocławia itd.). Idea ta wydaje się dobrze wpisywać w nakreślony przez rektora Stefana Jurge nowy program rozwoju naukowego UAM. Inicjatywa stworzenia interdyscyplinarnej (między różnymi wydziałami naszej uczelni) i międzyuczelnianej współpracy może stanowić nową wartość w promowaniu nie tylko Instytutu Historii, ale również Uniwersytetu.

Jerzy Kolacki

GDAŃSK W GOSPODARCE I KULTURZE EUROPEJSKIEJ

Konferencja naukowa „Gdańsk w gospodarce i kulturze europejskiej” odbyła się w Ratuszu Miasta Gdańska 19 kwietnia 1997 r. Organizatorami sesji były: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Uniwersytet Gdański oraz Komitet Organizacyjny Obchodów 1000-lecia Miasta Gdańska. Konferencja stanowiła jedno z ważniejszych wydarzeń kulturalnych rozpoczynających 7-miesięczny program obchodów 1000-lecia Gdańska. Gośćmi konferencji byli m.in.: prezydent Gdańska Tomasz Posadzki, przewodniczący gdańskiego oddziału PAN prof. Piotr Blida, prezes Polskiej Akademii Umiejętności i wiceprezes PAN – prof. Gerard Labuda oraz posłowie na Sejm, radni miasta Gdańska, a także wybitni przedstawiciele gdańskiego świata kultury i nauki.

Otwarcia konferencji dokonał prowadzący obrady prof. Marian Mroczo (Instytut Historii UG), który w kilku słowach przedstawił tematykę obrad, podkreślając fakt, iż dzieje Gdańska od samego ich zarania związane były z losami państwa polskiego. Gdańsk jako miasto hanzeatyckie, położone na skrzyżowaniu szlaków handlowych, łączył Polskę z Europą i kształtował świadomość Polaków, na stałe zajmując w niej miejsce.

Głos zabrał następnie prezydent Gdańska Tomasz Posadzki, który podkreślił znaczenie sesji historycznej dla upamiętnienia wspaniałej handlowej przeszłości miasta. Wyraził też nadzieję, że w przyszłości nastąpi odrodzenie znaczenia miasta w Europie tak, aby powróciło ono do swojej dawnej pozycji.

Z kolei wystąpił pierwszy z ośmiu prelegentów, prof. Gerard Labuda, przedstawiając referat pt. *Święty Wojciech w dziejach Polski i Europy*. Ukazał on losy św. Wojciecha, kładąc zwłaszcza nacisk na fakt, że otrzymał on od papieża mandat biskupa misyjnego w Prusach. Przedstawił też skutki jego męczeńskiej śmierci, która doprowadziła do powstania archidiecezji w Gnieźnie i uniezależnienie się części biskupstw w południowej części państwa polskiego od arcybiskupstwa w Moguncji, a w rezultacie do koronacji Bolesława Chrobrego. Następnie prelegent przedstawił rozwój kultu św. Wojciecha i porównał go do kultu św. Stanisława. Na zakończenie przedstawił najnowsze starania prymasa Polski, kardynała Józefa Glempa oraz episkopatu Czech o ustanowienie św. Wojciecha patronem jednoczącej się Europy, ułatwiającym zbudowanie pomostu między Wschodem a Zachodem.

W dalszej części obrad głos zabrał dyrektor Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku, doc. Andrzej Zbiński, który w referacie pt. *Początki Gdańska i misja pruska biskupa praskiego św. Wojciecha*, ukazał początki rozwoju miasta, od wczesnego średniowiecza do XIII w. Nawiązując do swoich doświadczeń jako dyrektor muzeum omówił najstarsze znaleziska archeologiczne z terenu Gdańska. Wystąpienie swoje zakończył pokazem przeźroczy ilustrujących rozmieszczenie plemion na terenie Prus i Pomorza, znaczenie Gdańska w IX w. jako jednego z głównych ośrodków nadbałtyckich oraz chrystianizację Europy w okresie VI-IX w.

Następny referent, prof. Jerzy Trzoska, kierownik Zakładu Historii Gdańska i Dziejów Morskich Polskiego Instytutu Historii PAN w Gdańsku, wygłosił referat pt. *Gdańsk na mapie gospodarczej nowożytnej Europy*. Przedstawił on dzieje gospodarcze miasta od XV do końca XVIII w. i ukazał dwa etapy w rozwoju miasta: 1) od XV do połowy XVII w. – okres świetności w Europie, przewaga handlu zbożem; oraz 2) od połowy XVII w. do zaboru Gdańska przez Prusy w 1793 r. – faza surowcowa (towary leśne). Prelegent podkreślił, że tak jak pierwszy okres oznaczał się olbrzymim udziałem Gdańska w handlu europejskim (Gdańsk skupiał 60% kapitału Zjednoczonych Prowincji w handlu na Bałtyku, a 60-80% wszystkich żaglowców zawijających do Gdańska stanowiły statki holenderskie), tak drugi odznacza się spadkiem udziału miasta w handlu, mimo utrzymania jego czołowej pozycji w Europie. Po rozbiorach nastąpił upadek pozycji miasta, będący wynikiem odcięcia od zaplecza polskiego. Na zakończenie J. Trzoska podkreślił, że Gdańsk był jedynym ośrodkiem obrotu kredytowo-pożyczkowego w Polsce. Obowiązywał w nim system rozliczeń bezgotówkowych. Miasto miało znaczącą pozycję na giełdzie amsterdamskiej i korzystało bez przeszkód z pożyczek na zachodzie Europy.

Po tym wystąpieniu nastąpiła przerwa w obradach, w czasie której uczestnicy konferencji mogli zapoznać się z wystawą pt. *Święty Wojciech w ikonografii i piśmiennictwie*. Ekspozycję czynną w Ratuszu do końca maja 1997 r. przygotowała Biblioteka PAN w Gdańsku. Wystawa ukazuje postać św. Wojciecha w ikonografii oraz w różnorodnych źródłach pisanych i drukowanych, nawiązujących do jego osoby.

Po przerwie prof. M. Mroczo wznowił obrady. Następny referat pt. *Sztuka Gdańska Złotego Wieku* wygłosiła prof. Teresa Grzybkowska (Uniwersytet Gdański). Ukazała ona powiązania między dziejami politycznymi i gospodarczymi miasta oraz jego prosperity w latach 1550-1650 (tzw. Złotym Wieku) a rozwojem sztuki Gdańska. Na dynamiczny rozkwit miasta w tym okresie złożyły się trzy pokolenia przedstawicieli rodów patrycjuszowskich, członków Rady Miasta, które

współzawodniczyły na forum kultury i sztuki. Z ich inicjatywy sprowadzono do miasta plejadę znakomitych artystów, którzy tworzyli dzieła programowe, sławiące imię fundatorów i uwiarygodniające ich władzę w Gdańsku. Powstały wtedy m.in. Dwór Artusa, Brama Zielona, Brama Żłota, malarstwo Sali Czerwonej Ratusza Głównego, fontanna Neptuna i wiele innych wybitnych dzieł architektury i sztuki, oddających wschodnioeuropejski humanizm.

Głos zabrał z kolei prof. Edmund Kotarski (Uniwersytet Gdański), który wygłosił referat pt. *Kultura literacka dawnego Gdańska*. Porównał on Gdańsk do takich miast jak Kraków, Poznań, Warszawa, Lublin, Wilno; które tworzyły *ars legendi, inteligendi et imaginandi*. Oznaczało to, że w Gdańsku rozwijały się dynamicznie wielorakie formy i gatunki literackie, poczynając od komunikacji ustnej, poprzez działalność oficyn wydawniczych, spektakle teatralne, gazety i pisma ulotne, czasopisma, kalendarze, kazania, aż do twórczości okolicznościowej, fraszek i facecji. Cała ta działalność literacka opierała się na gdańskim środowisku twórczym, składającym się z duchownych, nauczycieli, a nawet przedstawicieli zamożnych rodów miasta. Oni to reagowali żywo na wydarzenia w mieście i w świecie zewnętrznym, odzwierciedlając i komentując je w swoich utworach literackich. Gdańsk, posiadający mobilne środowisko naukowe i literackie, zajmował znaczącą pozycję w Rzeczypospolitej i całym regionie nadbałtyckim.

Kolejnym prelegentem był prof. Józef Borzyszkowski (Uniwersytet Gdański), który przedstawił referat pt. *Gdańsk w regionie i w Europie*. Podkreślił on, że Ziemia Gdańska jest terytorium wielkich zasiedleń i spotkań, które po II wojnie światowej zmieniło swoje oblicze; dotyczyło to zwłaszcza samego Gdańska. Zwrócił uwagę na rolę mitów historycznych w tworzeniu świadomości współczesnego Gdańszczanina. Zaznaczył, że miasto posiada swoisty *genius loci*, który sprawia, że stało się ojczyzną lokalną dla przybyłej tu po wojnie ludności. Jako stolica regionu Gdańsk powinien według prelegenta żywiej reagować na potrzeby ludności miejscowej.

Referat pt. *Wolne Miasto Gdańsk w polityce mocarstw zachodnich (1920-1939)* przedstawił prof. Stanisław Mikos (Uniwersytet Gdański). Przedstawił on wypadki, jakie doprowadziły do utworzenia Wolnego Miasta Gdańska po I wojnie światowej. Podkreślił też rolę mocarstw zachodnich w kształtowaniu traktatu wersalskiego. Zaznaczył, że miasto faktycznie znalazło się pod panowaniem mocarstw, które ze swej strony znacznie ograniczyły kompetencje Rzeczypospolitej Polskiej w Gdańsku, zmuszając ją do budowy portu w Gdyni. Podkreślił fakt, iż w okresie międzywojennym istniała stała tendencja do umacniania się roli Niemiec w Europie, a także w Gdańsku, co zaowocowało spadkiem znaczenia Polski w Wolnym Mieście po 1933 r.

Ostatnim prelegentem był prof. Wiesław Gruszkowski (Politechnika Gdańska), który przedstawił obszerny referat pt. *Odbudowa Gdańska po zniszczeniach wojennych w 1945 roku*, ilustrowany licznymi przeźrocami. Przedstawił on różne typy odbudowy lub zachowania części ocalałej zabudowy po zniszczeniach wojennych. Porównał odbudowę Gdańska do poczynań konserwatorskich w innych miastach Europy takich jak Drezno, Brema, Magdeburg, podkreślając unikatowy charakter tego typu kompleksowej odbudowy. Pod względem powierzchni Gdańsk był największym miastem jakie kiedykolwiek odbudowywano, przywracając mu dawny charakter i wygląd zewnętrzny. W. Gruszkowski, który sam brał udział w odbudowie miasta, przedstawił jej podstawowe założenia, polemizując jednocześnie z zarzutami, jakoby nie odtworzono dokładnie zabudowy Gdańska sprzed 1945 r. Zaznaczył, że dążono raczej do stanu idealnego, niż do odbudowania każdego, nawet zbędnego z punktu widzenia estetycznego, elementu architektonicznego. Podkreślił wreszcie, że nie zgadza się z twierdzeniem, jakoby ludność Gdańska składała się z elementów napływowych. Według niego obecni mieszkańcy miasta są mocno zakorzenieni, a odbudowa Gdańska pomogła w integracji lokalnej.

Konferencję zakończył prowadzący obrady prof. M. Mroczo, podsumowując 8 wygłoszonych referatów i dziękując ich autorom oraz uczestnikom sesji. Podkreślił też, że tematyka dotycząca historii Gdańska nie została wyczerpana, a wręcz przeciwnie – zarysowane problemy rodzą dalsze pytania dla nauki. Materiały z sesji ukażą się drukiem.

Magdalena Nowak